

УДК 378.147:81'271.12-057.875:37.036:808.5

Будянський Дмитро Васильович

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри образотворчого мистецтва, музикознавства та культурології

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-5699-6359

budianskiy1977@ukr.net

Друшляк Марина Григорівна

кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри математики

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-9648-2248

marydru@fizmatsspu.sumy.ua

Семеніхіна Олена Володимирівна

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри інформатики

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-3896-8151

e.semenikhina@fizmatsspu.sumy.ua

Харченко Інна Іванівна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства

Сумський національний аграрний університет, Суми, Україна

ORCID ID - 0000 0001 8190 4607

kharchenko-inna@ukr.net

Чашечникова Ольга Серафимівна

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри математики

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0003-1101-5534

chash-olga-s@ukr.net

ТИПОЛОГІЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ У ФОРМУВАННІ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ

Анотація. У статті на основі тлумачення категорії «риторична культура» як інтегративної особистісної характеристики, що включає в себе ґрунтовні знання історії, теорії і методики ораторського мистецтва (етапи підготовки промови, риторичні тропи та фігури, прийоми активізації уваги аудиторії тощо), інтелектуальні, мовленнєві, етичні, естетичні та артистично-виконавські якості, які виражаються у формі оригінального продукту мисленнєво-мовленнєвої діяльності схарактеризовано типологію електронних ресурсів у формуванні риторичної культури вчителя: відеоконтент (промови видатних ораторів минулого і сучасності, фрагменти кінофільмів, театральних вистав, телевізійних програм, виступи майстрів художнього слова, лекції вітчизняних і зарубіжних викладачів, доповіді відомих вчених, фрагменти уроків та виховних заходів), аудіоконтент (подкасти, аудіокниги), курси з риторики на освітніх платформах (UDEMY, EDUGET, TED), спеціалізовані ресурси з риторики, спеціалізоване програмне забезпечення в галузі риторики (Тренер Оратора, Umto, Public Speaking, Черная риторика, Говорилло), соціальні спільноти для on-line комунікації (Facebook, Instagram, Telegram). Коротко надано описові характеристики кожного типу та наведено відповідні приклади з інтернет-посиланнями на типовий інтернет-контент. За проведеним аналізом електронних ресурсів у галузі риторики для формування риторичної культури фахівця найбільш ефективними, на думку експертів (фахівців у галузі ораторського мистецтва), є використання відео-контенту, а саме, промови видатних ораторів минулого і сучасності, використання аудіо-контенту та використання спеціалізованого програмного забезпечення, що підтверджено коефіцієнтом конкордації Кендала (0,87) та критерієм хі-квадрат оцінки вірогідності результату $\chi^2=26,85$, що для рівня значущості 0,05 підтверджує вірогідність висновків експертної групи.

Ключові слова: риторична культура; електронні ресурси; електронні освітні ресурси; спеціалізоване ПЗ в галузі риторики; формування риторичної культури, інформаційні технології; професійна підготовка.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Важливу роль у функціонуванні освітньої галузі відіграють інформаційні технології (ІТ), які не лише забезпечують широкий доступ до освітніх послуг, а й за рахунок аудіо-візуального наповнення змісту навчання впливають на формування і розвиток професійної культури фахівця, зокрема, вчителя, який увиразнює надбання людства в певній галузі знань через спілкування з молоддю. Натомість молодь сьогодні більшою мірою зважає на яскравий інтернет-контент, де розвивається молодіжна культура спілкування, яка не завжди відповідає нормам літературної мови та академічності, та на неординарних особистостях, які здатні емоційно підсилити і забарвити власні ідеї і думки задля впливу на свідомість якомога більшої кількості осіб в межах соціального контенту. Зазначене актуалізує проблему формування риторичної культури майбутнього фахівця: від того, наскільки якісним буде мовленнєве подання ідей, усний супровід комунікаційних процесів, спілкування в межах освітнього й професійного середовища, настільки успішними будуть результати освітньої та професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування риторичної культури фахівця досліджувалася у різних напрямках. Нами встановлено дотичність понять «мовленнєва майстерність» (А. Капська [1]), «риторична (ораторська) грамотність» (Ю. Рождественський [2]), «мовна особистість» (О. Семенов [3]), «професійно-виконавська культура» (Н. Тарасевич [4]), «педагогічна майстерність» (І. Зязюн [5]), «мовно-публіцистична культура» (В. Гамрецький [6]), риторична культура особистості вчителя (Г. Сагач [7]).

Серед результатів наукових розвідок відзначимо:

- обґрунтування теоретичних засад риторики як науки і законів ефективності мовленнєвої діяльності педагога (О. Юніна [8]);
- увиразнення риторико-мовленнєвого компонента в структурі педагогічної діяльності (Л. Мацько, О. Мацько [9]);
- розкриття суті та структури риторичної діяльності, її основних етапів (В. Аннушкін) [10];
- розробку системи риторичних умінь фахівця (С. Абрамович, М. Чикарькова [11]);
- перевірку ефективності педагогічних умов риторичної підготовки у закладі освіти (Н. Голуб [12]);
- висвітлення особливостей мовної підготовки майбутніх педагогів: аспектів формування риторичної культури студентів-гуманітаріїв (Я. Білоусова [13]), студентів технічних спеціальностей (О. Залюбівська [14]), фахівців інклюзивних закладів освіти (В. Тарасова [15]);
- теоретичні засади риторики та риторичної культури вчителя (В. Герман [16]);
- аналіз взаємовпливу риторики і культури, з метою вдосконалення комунікативно-творчої діяльності у різних сферах життя людини (С. Тайлер, І. Стрекер [17]), впливу риторики на процес соціалізації особистості та формування культурних норм і моделей поведінки (Р. Весс [18]).

Також за аналізом робіт з мовно-мовленнєвої підготовки вчителів та розвитку у них професійної культури, відзначимо результати, пов'язані з використанням ІТ: розвиток

медіакультури вчителів (наприклад, [19]), розвиток професійної культури вчителів засобами ІТ (наприклад, [20]), а також роботу Т. Осіної [21], де обґрунтовано принципи, дидактичні функції, прийоми застосування відеозаписів на уроках риторики.

Проте системний аналіз здобутків науковців підтвердив фрагментарність напрацювань щодо використання ІТ у формуванні риторичної культури фахівця, що й обумовило мету нашого дослідження.

Мета статті: схарактеризувати типологію електронних ресурсів у галузі риторики та визначити ті типи електронних ресурсів, які будуть успішними при формуванні риторичної культури фахівця.

Поставлена мета обумовила вирішення таких **завдань**: 1) уточнити сутнісні характеристики риторичної культури; 2) описати типи електронних ресурсів, які потенційно можуть вплинути на рівень формування риторичної культури; 3) провести експертну оцінку ефективності визначених типів електронних ресурсів у галузі риторики для успішного формування риторичної культури фахівця.

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження ґрунтується на уточненні визначальних характеристик риторичної культури фахівця та аналізі Інтернет-контенту для визначення типології електронних ресурсів у галузі риторики та їхнього впливу на формування риторичної культури майбутнього фахівця.

Попередньо проведено структурно-логічний аналіз сутності феномена «риторична культура».

Використано метод класифікації для умовного розбиття на підмножини наявних інтернет-ресурсів та спеціалізованого програмного забезпечення в галузі риторики з метою їх упорядкування та можливості проведення експертної оцінки.

Для підтвердження експертної оцінки ефективності певного типу електронних ресурсів у галузі риторики використано коефіцієнт конкордації Кендала та критерій хі-квадрат оцінки вірогідності результатів.

Ідея статті належить О. В. Семеніхіній, нею сформульовано мету, уточнено завдання та здійснено остаточне редагування наукової публікації. Сутнісні характеристики риторичної культури уточнено Д. С. Будянським. Ним же надано перелік ресурсів, інформаційних технологій і програмних засобів, які використовуються для формування риторичної культури. М. Г. Друшляк описано типи електронних ресурсів для формування риторичної культури фахівця. І. І. Харченко здійснено підбір експертів та організовано експертну оцінку ефективності визначених типів електронних ресурсів у галузі риторики для успішного формування риторичної культури фахівця. О. С. Чашечниковою проведено статистичний аналіз результатів.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Сутнісні характеристики риторичної культури

За результатами термінологічного аналізу понять «культура» та «риторика», аналізу праць провідних дослідників цієї категорії (Г. Сагач, О. Залюбівська, Я. Білоусова) встановлено, що риторичну культуру фахівця слід сприймати як його інтегративну особистісну характеристику, яка включає в себе ґрунтовні знання історії, теорії і методики ораторського мистецтва (етапи підготовки промови, риторичні тропи та фігури, прийоми активізації уваги аудиторії тощо), інтелектуальні, мовленнєві, етичні,

естетичні та артистично-виконавські якості, які виражаються у формі оригінального продукту мисленнєво-мовленнєвої діяльності.

Сучасна риторика, предметом якої є ефективне професійне мовлення, відіграє важливу роль в особистісному й професійному становленні фахівця. У системі вищої освіти її вивчення спрямоване на розв'язання низки важливих завдань: оволодіння знаннями з теорії та історії ораторського мистецтва (основні категорії, риторичний канон, роди та види красномовства, видатні оратори минулого і сьогодення тощо); знайомство і застосування на практиці технології підготовки і виголошення промов різних видів; формування навичок вербальної та невербальної комунікації; розвиток техніки мовлення (професійного дихання, дикції, індивідуальних голосових якостей); формування артистизму оратора (здатності до яскравої, виразної, майстерної, естетично-привабливої презентації промови); оволодіння полемічними навичками; формування умінь розв'язувати комунікативні завдання в конкретній ситуації спілкування [22].

З часів античності серед найефективніших шляхів формування і розвитку риторичної культури фахівця відзначають: вивчення промов відомих ораторів (структура, стилістика, риторичні тропи і фігури тощо), спостереження за виступами майстрів красномовства (манера оратора, використання вербальних та невербальних засобів, прийоми привернення і утримання уваги аудиторії), написання і виголошення власних промов різних родів та видів.

З розвитком інформаційних технологій і засобів з'явилася можливість до зазначеного переліку додати використання електронних ресурсів у галузі риторики: електронних освітніх ресурсів з риторики; спеціалізованих ресурсів з риторики; спеціалізованого програмного забезпечення в галузі риторики; соціальних спільнот для on-line комунікації.

3.2. Типи електронних ресурсів для формування риторичної культури фахівця

За результатами контент-аналізу на основі методу класифікації схарактеризовано типологію електронних ресурсів (ЕР) у галузі риторики (рис. 1).

3.2.1. Електронні освітні ресурси (ЕОР)

Відповідно до положення МОН електронні освітні ресурси – це засоби навчання на цифрових носіях будь-якого типу або розміщені в інформаційно-телекомунікаційних системах, які відтворюються за допомогою електронних технічних засобів і застосовуються в освітньому процесі [23].

В процесі формування риторичної культури майбутнього фахівця ЕОР використовуються з метою: ознайомлення з теоретичним матеріалом, візуальною підтримкою, аналізом технік, прийомів написання та подання текстів промов; розробки відео- і аудіосупроводу. Зокрема, використовуються: електронні тексти, діаграми і таблиці (при розгляді структурованого риторичного матеріалу: канонів, правил, змісту і структурних елементів риторичної культури), фотопортрети (при вивченні історії риторики), матеріали з мультимедійних енциклопедій (при з'ясуванні понять базових понять «ритор», «суб'єкт» і «об'єкт» у публічному виступі тощо); слайди (при вивченні технології підготовки і виголошення промови), звуковий супровід, відеофрагменти тощо.

До електронних освітніх ресурсів відносимо аудіо- та відеоматеріали, які позитивно впливають на формування й розвиток риторичної культури фахівця, освітні платформи, де у відкритому доступі надаються навчальні курси з риторики, ораторського мистецтва та подібні до них.

Рис.1. Електронні освітні ресурси з риторики

Перегляд виступів спікерів, відомих ораторів дає можливість ознайомитись із актуальними тенденціями сучасного красномовства (манера виступу оратора, риторичні прийоми, використання технічних засобів, особливості відеосупроводу тощо), а тому може бути використаний у процесі формування риторичної культури фахівця.

3.2.2. Спеціалізовані ресурси з риторики

Серед спеціалізованих ресурсів з риторики мережі Інтернет відзначимо:

– ресурс American Rhetoric (<http://www.americanrhetoric.com>, рис.7), присвячений актуальним питанням сучасного американського красномовства (аудіо та відео версії публічних виступів ораторів Америки та світу, аналіз риторичних фігур, лекції, дебати, інтерв'ю).

– ресурс American Society for History of Rhetoric (<http://ashr.org>, рис. 8) американського товариства дослідження історії риторики, який містить інформацію про діяльність цієї установи, зокрема видавництво журналу «Advances in the History of Rhetoric», проведення науково-практичних симпозіумів тощо;

– ресурс італійської риторичної асоціації PerLaRe Associazione Per La Retorica (<http://www.perlaretorica.it/>, рис. 9), орієнтований на популяризацію риторики як комунікативно-творчої дисципліни, обґрунтування необхідності її вивчення задля досягнення успіху у професійній діяльності. На сайті розміщено велику кількість відео матеріалів, тексти промов видатних ораторів з докладним аналізом, методичні напрацювання з розвитку риторичних навичок та інші через надання доступу до медіатеки та відеоматеріалів, методичних напрацювань з розвитку риторичних навичок тощо.

Таблиця 1

Електронні освітні ресурси з риторики

Відео контент	
Промови видатних ораторів минулого і сучасності	Мартін Лютер Кінг «У мене є мрія» https://www.youtube.com/watch?v=VN282cxN_30 Барак Обама. Промова після перемоги на виборах на посаду президента США https://www.youtube.com/watch?v=q3LzW3_q_fE Стів Джобс. Промова перед випускниками Стенфордського університету https://www.youtube.com/watch?v=UF8uR6Z6KLc Марк Цукерберг. Промова перед випускниками Гарвардського університету https://www.youtube.com/watch?v=QM8l623AouM
Фрагменти кінофільмів, театральних вистав, телевізійних програм, виступи майстрів художнього слова	Промова Чарлі Чапліна з кінофільму «Великий диктатор» https://www.youtube.com/watch?v=d3X4fX_GEXM Промова короля Великобританії Георга VI з кінофільму «Король говорить» https://www.youtube.com/watch?v=VhU4R14CGsI Промова прем'єр-міністра Великобританії Черчилля з кінофільму «Темні часи» https://www.youtube.com/watch?v=BaNMx-LPuTo&pbjreload=101
Лекції вітчизняних і закордонних викладачів, доповіді відомих вчених, фрагменти уроків та виховних заходів	Лекція професора МДУ А. Козаржевського «Введення в риторику і техніка мовлення» https://www.youtube.com/watch?v=G8XGUqZs5KI Лекція професора МДУ О. Волкова «Риторика. Вступ» https://www.youtube.com/watch?v=rzCcVe23by8
Канал https://www.youtube.com , присвячений проблемам ораторського мистецтва	Канал «Красномовець» https://www.youtube.com/channel/UCHuJcW8J27sQgF3oSR6zvvgg/
Аудіо контент	
Подкасти	Аудіо курс «Риторика онлайн» https://soundcloud.com/cdo8ffkrb5xm ; Аудіо курс «Риторика: теорія та історія» https://www.youtube.com/watch?v=V-0n_hugh3I ; Аудіо курс «Красномовець: тренінги, методи підготовки промови, розвиток техніки мовлення» https://www.youtube.com/channel/UCD3D65ckPVYJ9zrCShXGiUQ
Аудіокниги	Аристотель. Риторика https://www.youtube.com/watch?v=gJytGqngUgI ; Карстен Бредемайер. Чорна риторика. Влада і магія слова https://www.youtube.com/watch?v=vWZn0R8_ad8 Добірка аудіо книг з риторики сучасних авторів https://www.litres.ru/biznes-knigi/oratorskoye-iskusstvo/audioknigi/

	https://zvukislov.ru/catalog/29-biznes-knigi/907-oratorskoe-iskusstvo-ritorika/
Курси з риторики, розміщені на освітніх платформах	
Сайт Інститута післядипломної освіти та заочного (дистанційного) навчання ХНУ імені В.Н. Каразіна	Основи риторики та теорії аргументації https://dist.karazin.ua/news/show/osnovy-ritoriki-i-teorii-argumentacii
Канал для педагогів	Майстер клас: «Хороший педагог трішки актор: основи ораторської майстерності» https://www.youtube.com/watch?v=F3AaJcb4Vww
Платформа UDEMY	Майстер-клас з риторики. https://www.udemy.com/course/ritorika-krasnorechie-kommunikaciya-online-course/ Курс з ораторської майстерності https://www.udemy.com/course/oratormaster/
Платформа EDUGET	Індивідуальний курс навчання майстерності публічних виступів «Ораторій для «чайників» https://www.eduget.com/course/oratorij_dlya_chajnikov_individualnoe_onlajn-obuchenie_oratorskomu_masterstvu-475/ Курс навчання майстерності ефектної самопрезентації «Секрети ефективної самопрезентації» https://www.eduget.com/course/sekreti_effektivnoj_samoprezentacii-2383/
Платформа TED (Technology, Entertainment, Design)	Як використовувати риторику, для досягнення потрібного результату. https://www.youtube.com/watch?v=3klMM9BkW5o Як говорити так, щоб людям хотілося вас слухати https://www.youtube.com/watch?v=eIho2S0ZahI 7 секретів найвидатніших в історії ораторів https://www.youtube.com/watch?v=i0a61wFaF8A Секрет TED для видатних публічних виступів https://www.youtube.com/watch?v=-FOCPMAww28

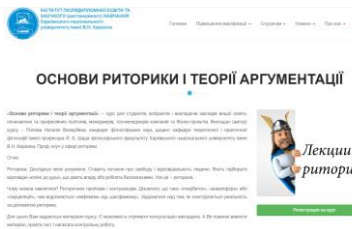

Рис.2. Курс на сайті ХНУ ім. В.Н. Каразіна

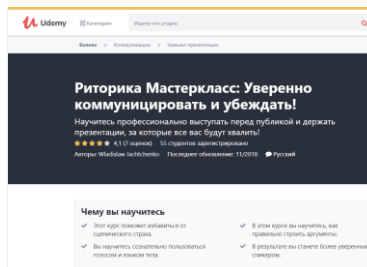

Рис.3. Курс на платформі UDEMY

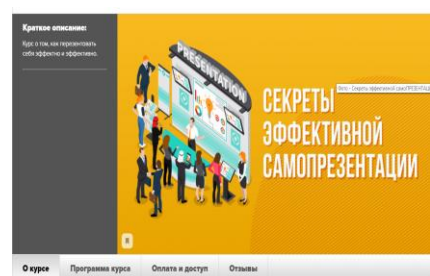

Рис.4. Курс на платформі EDUGET

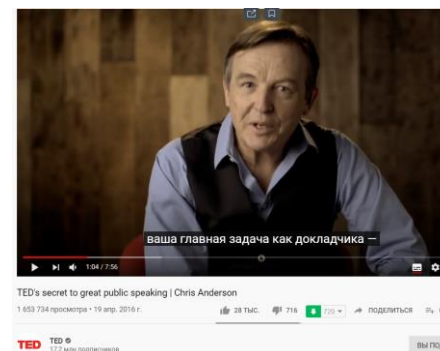

Рис.5. Курси на платформі TED

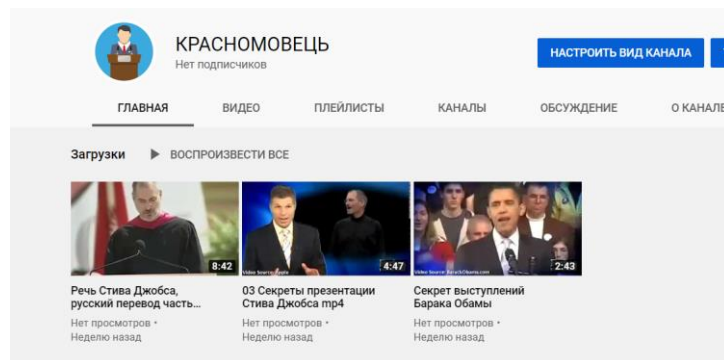

Рис. 6. Канал «Красномовець» на YouTube

Рис.7. Ресурс American Rhetoric

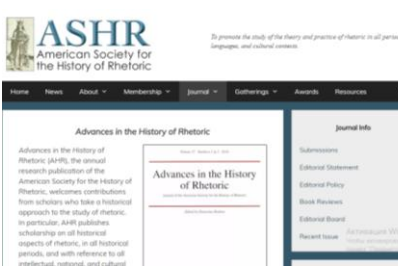

Рис.8. Ресурс American Society for History of Rhetoric

Рис.9. Ресурс італійської риторичної асоціації PerLaRe Associazione Per La Retorica

Серед сайтів, на яких розміщено текстові матеріали з ораторського мистецтва (повідомлення, посібники, публікації, реферати, промови видатних ораторів) виділимо:

- ресурси, які містять матеріали з історії, теорії та методики риторики, персоналій, термінології, наприклад, ресурс *Риторика* (<http://www.ritorika.ru>) (рис. 10);
- блоги, присвячені проблемам красномовства, наприклад, блог «Ораторське мистецтво: просто про головне» (<http://blog.school.karpaty.info/2013/11/07/oratorske-mystetstvo-prosto-pro-holovne/>, рис. 11) та блог авторів (<https://budianskiy.blogspot.com/>, рис. 12).

Рис.10. Ресурс Риторика

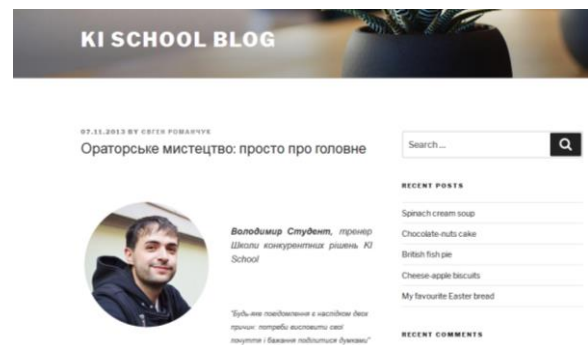

Рис.11. Блог «Ораторське мистецтво: просто про головне»

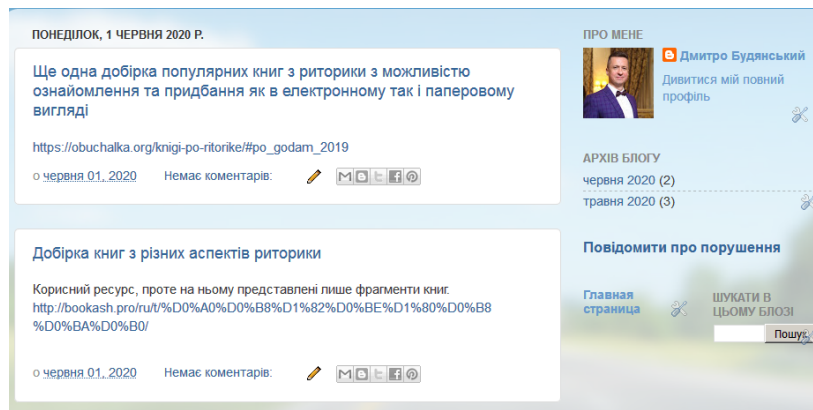

Рис.12. Блог Д. Будянського

За результатом аналізу інтернет-контенту погоджуємося з думкою О. Щербакової та підтверджуємо відсутність інтернет-ресурсів риторичного спрямування, орієнтованих на популяризацію здобутків українського красномовства, а також інтернет-ресурсів, адаптованих до потреб студентів та викладачів закладів вищої освіти, які бажають розвивати власну риторичну культуру [24].

3.2.3. Спеціалізоване програмне забезпечення

Для формування і розвитку риторичної культури фахівців розроблено низку спеціалізованого програмного забезпечення, орієнтованого більшою мірою на вдосконалення техніки мовлення (професійного дихання, дикції, позиції звукоутворення), оволодіння методикою підготовки публічного виступу, прийомами ведення дискусії, контролю за власними мовленнєвими недоліками та помилками.

Тренер Оратора (<https://uip.me/2012/03/my-rekomenduem-35-trener-oratora-govorim-krasivo/>) – додаток для iOS і Android, з використанням якого стають доступними: детальний опис теоретичних аспектів публічного мовлення; добірка вправ для вдосконалення техніки мовлення; тренінги; скоромовки; уроки, присвячені особливостям вимови певних звуків. Додаток можна вважати тренажером для голосу, оскільки з його допомогою стає можливим правильно додавати обертони, розвивати силу голосу, поліпшити дикцію завдяки спеціально дібраним текстом, скоромовкам і монофонії (фрази або вірші, в яких усі слова починаються на одну, «проблемну» літеру).

Розробниками додатку передбачено можливість запису власного мовлення з подальшим прослуховуванням і корекцією дикційних та акустичних недоліків. Також є можливість: додавати статті до списку «Вибране»; фільтрувати їх за мітками і розділами (теорія, вдосконалення вимови, монофонія, скоромовки, логопедичні техніки, підготовка до публічного виступу); регулювати особисті налаштування (розмір шрифту статей у вікні програми, відправка текстів чи аудіозаписів електронною поштою тощо).

Усі матеріали програми можна розділити на декілька категорій: теоретичні статті, скоромовки і монофонія, вправи для відпрацювання вимови, підготовка до публічних виступів.

Програму доцільно використовувати для вдосконалення мовленнєвих та артистично-виконавських елементів риторичної культури.

Umto (umtoapp.com) – додаток, за допомогою якого можна здійснити аналіз підготовленої промови шляхом фіксації окремих її параметрів: записується транскрипт мови, кількість пауз, фіксуються слова-паразити («типу», «того», «е-е-м») тощо. Потім узагальнена інформація у вигляді діаграм подається на екран комп'ютера, що дозволяє аналізувати швидкість мови, чистоту мови, гучність вимови тощо.

Відзначимо, що додаток розроблено під iOS, коштує \$ 2 і пропонує послуги лише для промов англійською. Але, як показує практика, додаток через заочну демонстрацію помилок допомагає контролювати власну мову.

Програму доцільно використовувати для підготовки до публічного виступу (промови, доповіді на науковій конференції, уроку чи позакласного заходу іноземною мовою).

Public Speaking (https://play.google.com/store/apps/details?id=com.millionairemind.publicspeakingforbeginners&hl=en_US&gl=US) – додаток для iOS і Android, покликаний знизити страх перед публічними виступами. Завдяки можливості обрання місця виступу (сцена театру, офіс тощо) створюється відчуття 3D-реальності. Зауважимо, що використання додатку потребує придбання додаткового гаджета Google Cardboard, який кріпиться до смартфона і дозволяє побачити віртуальну кімнату за поворотом голови.

Програму доцільно використовувати ораторам-початківцям як віртуальну платформу для репетицій публічного виступу.

Черная риторика (<https://apkpure.com/черная-риторика/com.dev.puer.darkrhetic>) – додаток, основна мета якого сформувати уміння давати відсіч агресивному співрозмовнику, гідно триматись в очах інших людей і відстоювати свої позиції. Додаток дозволяє отримати практику коректного і доцільного спілкування у різних ситуаціях, сформувати уміння впевнено вести якісний діалог, використовувати вербальні засоби комунікації. Додаток допоможе користувачу: відрізнити, в якому контексті його аргументи є непереконливими або, навпаки, вирішальними; усунути суперечності та непорозуміння в діалозі зі співрозмовником; навчитися правильно використовувати риторичні прийоми для досягнення потрібного результату.

Програму доцільно використовувати для розвитку навичок діалогічної взаємодії, ведення дискусії, складових риторичної культури.

Говорилло

(<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.vsquad.projects.govorillo&hl=uk>) – додаток, який створено для розвитку техніки мови. Додаток має наступні функції: 1) оцінка мови – виголошена промова оцінюється, виявляються слова-паразити, повтори, а також пропонуються рекомендації щодо усунення дефектів; 2) випадкові тренування – пропонуються тексти для багаторазового повторення; 3) введення власного тексту для відпрацювання – надаються поради щодо поліпшення мови; 4) ефективні скоромовки – виконується аналіз надиктованого тексту.

За допомогою сервісу можна проаналізувати свою промову та оцінити рівень своїх ораторських здібностей. Додатковою перевагою є наявність програми тренувань від спіч-коуча.

Зауважимо, що в Україні подібні додатки не розробляються, хоча є затребуваним ресурсом як для школярів, так і для майбутніх учителів.

3.2.4. Соціальні спільноти для on-line комунікації

До таких соціальних спільнот відносимо інтернет-конференції, інтернет-семінари, інтернет-консультації, форуми, Skype-зв'язок тощо.

Соціальні спільноти створюють умови для встановлення контактів зі студентами та викладачами закладів вищої освіти України та зарубіжжя, сприяють безпосередньому спілкуванню представників різних риторичних традицій, обміну науково-практичними здобутками в галузі риторики, навчальною, методичною та науковою літературою, створюють умови для проведення дискусій тощо. Наразі в Україні такі засоби починають активно використовуватися в навчально-науковій роботі з вивчення риторики.

У популярних соціальних мережах, зокрема, таких як Facebook та Instagram, месенджері Telegram наразі створено низку спільнот риторичного напрямку, наприклад, спільнота «Ораторське мистецтво. Красномовець» (<https://www.facebook.com/groups/krasnomovec/>, рис. 13), Спільнота Orator Club (<https://www.instagram.com/oratorclub/?hl=ru>, рис. 14).

Не дивлячись на комерційний характер представлених ресурсів, на них у вільному доступі представлені корисні матеріали (статті, відеофрагменти, вправи тощо) для тих, хто прагне вдосконалити ораторські навички.

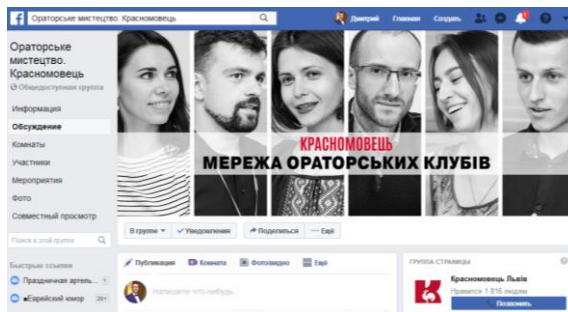

Рис. 13. Спільнота «Ораторське мистецтво. Красномовець» у Facebook

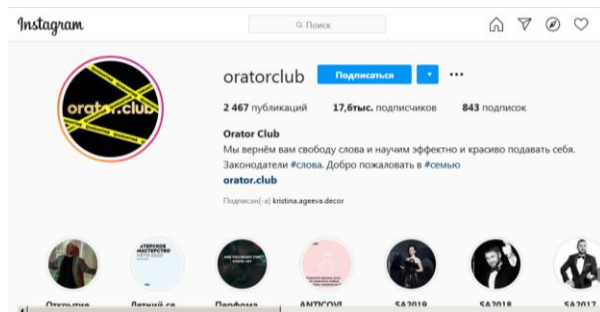

Рис. 14. Спільнота Orator Club у Instagram

3.3. Експертна оцінка типів ЕР у формуванні риторичної культури фахівця

У Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка при вивченні дисципліни «Ораторське мистецтво» і, зокрема, вступної теми курсу «Ораторське мистецтво у професійній діяльності» зі студентами спеціальності «Культурологія» нами застосовуються наступні ЕОР, які підвищують ефективність засвоєння навчального матеріалу (табл. 2).

Таблиця 2

Електронні ресурси дисципліни «Ораторське мистецтво у професійній діяльності вчителя»

№	Питання	ЕОР	Посилання
1	Ораторське мистецтво учителя – основа педагогічної майстерності	Фрагменти лекцій та наукових доповідей видатних представників академічного (педагогічного) красномовства	Виступ академіка І. Зязюна, https://www.youtube.com/watch?v=I9NJK3zUu38 . Лекція доктора мистецтвознавства В. Овсійчука для студентів Острозької академії https://www.youtube.com/watch?v=a7aGJgsqkHc .
2	Предмет та мета риторики	Інтернет-ресурси риторичного спрямування	Електронна версія підручника «Риторика» (автори Л. Мацько, О. Мацько) https://pidruchniki.com/14170120/ritorika/ritorika_nauka Електронна версія книги «Поради молодому оратору» (автор Феофан Прокопович) http://lib-net.com/content/10267_Feofan_Prokopovich_Poradi_maibytno_my_oratory.html

3	Основні категорії класичної риторики	Інтернет-словники	Електронна версія словника термінів і понять з риторики (автори Х. Макович, Л. Вербицька, Н. Капітан), https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3431/%D0%A0%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4	Розділи класичної риторики	Відео-ресурси YouTube	Відео з сайту «Культура здесь и сейчас»: Інвенція як перший розділ класичної риторики, https://www.youtube.com/watch?v=LETOb5KUNdo Диспозиція – розташування тексту, https://www.youtube.com/watch?v=JgUs1GudGC8 Елокуція – засоби прикрашання промови, https://www.youtube.com/watch?v=Oe0cHuIYwCo&t=29s Меморіо – методи запам'ятовування інформації, https://www.youtube.com/watch?v=IKzaPN6YCKQ Акція – технологія виголошення промови, https://www.youtube.com/watch?v=4lpzBXheXP8

На практичних заняттях з теми «Культура і техніка мовлення оратора» студенти користуються додатками «*Тренер оратора*» та *Umto*, а також відео-ресурсами з YouTube: курс з техніки мовлення та акторської майстерності (<https://www.youtube.com/watch?v=s7xCITAl2ug>), курс з техніки мовлення (<https://www.youtube.com/watch?v=Yg7mZ5Ka2Mk>).

Нами досліджено суб'єктивну думку студентів щодо інформативності та ефективності використання описаних електронних ресурсів в галузі риторики для формування риторичної культури фахівця. В опитуванні (2017-2019 рр.) брали участь 124 студенти 1-2 курсів спеціальностей «Культурологія» та «Олігофренопедагогіка. Логопедія», які вивчали дисципліни «Ораторське мистецтво» та «Педагогічна творчість». За результатами опитування встановлено, що на думку студентів найбільш інформативними та ефективними засобами розвитку риторичної культури можна вважати освітні ресурси, зокрема, такі як TED (Technology, Entertainment, Design), промови видатних ораторів минулого і сучасності, аудіокурси з риторики та подкасти, розміщені на платформі YouTube (87,9%) та soundcloud.com, а також мобільні застосунки, спрямовані на вдосконалення культури і техніки мовлення (*Тренер оратора* та *Говорило*).

Останній застосунок, на думку студентів, є найбільш ефективним, що пояснюємо можливістю не лише записати, відредагувати і оприлюднити власний ораторський виступ та здійснити його докладний аналіз і корекцію, але й ознайомитись з подібними творчими напрацюваннями своїх одногрупників.

Також нами проведено експертну оцінку використання ЕР у процесі формування риторичної культури фахівця. Для цього було залучено 6 експертів – фахівців у галузі ораторського мистецтва, які мали проранжувати типи ЕР в порядку від найбільш ефективного до найменш ефективного. Потім їхні оцінки були піддані статистичному опрацюванню з використанням коефіцієнту конкордації Кендала [25]. Результати експертної оцінки наведені у таблиці 3.

На думку експертів найбільш ефективними виявилось: використання відео-контенту, а саме, промови видатних ораторів минулого і сучасності, використання аудіо-контенту та використання спеціалізованих ресурсів з риторики, що підтверджено коефіцієнтом конкордації Кендала (0,87) та критерієм хі-квадрат оцінки вірогідності результату $\chi=26,85$, що для рівня значущості 0,05 підтверджує вірогідність висновків експертної групи.

Результати експертної оцінки

Типи ЕР	Експерт 1	Експерт 2	Експерт 3	Експерт 4	Експерт 5	Експерт 6
ЕОР (курси з риторики на освітніх платформах)	5	5	6	7	7	7
ЕОР (відео-контент: промови видатних ораторів) (1)	1	3	2	1	1	2
ЕОР (відео-контент: фрагменти фільмів, вистав)	3	4	4	4	6	4
ЕОР (аудіо контент) (2)	6	2	1	2	3	3
Спеціалізовані ресурси з риторики (3)	2	1	3	3	2	1
Спеціалізоване програмне забезпечення	7	7	5	6	5	6
Соціальні спільноти	4	6	7	5	4	5

Отже, за результатами дослідження суб'єктивної думки студентів найбільш ефективними у формуванні риторичної культури є електронні ресурси типу TED, промови видатних ораторів минулого і сучасності, аудіокурси з риторики та подкасти, розміщені на платформі YouTube, а також мобільні застосунки, спрямовані на вдосконалення культури і техніки мовлення. Експертна оцінка в цілому співпадає зі студентською, проте з деякими корективами. На думку фахівців в галузі риторики формуванню риторичної культури сприяє більшою мірою перегляд і прослуховування промов видатних ораторів та виступів спікерів, а спеціалізовані ресурси з риторики.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Використання інформаційних технологій для формування риторичної культури фахівця сьогодні слід вважати актуальним та перспективним напрямком науково-педагогічних пошуків, які відповідають сучасним тенденціям розвитку вітчизняної професійної підготовки. Доречне використання електронних ресурсів з метою формування у майбутнього фахівця риторичної культури сприяє оволодінню ним моделями мовленнєвої поведінки в різноманітних комунікативних ситуаціях та формуванню гармонійно розвиненої особистості, здатної до ефективної риторичної діяльності в межах професії і поза нею.

Риторична культура фахівця як динамічне системне утворення постійно набуває нових рис у зв'язку з новими вимогами та умовами професійної діяльності (зокрема, переведенням освітнього процесу у дистанційний формат) та потребує використання ІТ для свого формування й розвитку.

Серед електронних ресурсів у галузі риторики для формування риторичної культури фахівця нами виділені: електронні освітні ресурси з риторики; спеціалізовані ресурси з риторики; спеціалізоване програмне забезпечення в галузі риторики; соціальні спільноти для on-line комунікації.

Підтверджено відсутність інтернет-ресурсів з українського красномовства, а також інтернет-ресурсів, адаптованих до потреб студентів та викладачів закладів вищої освіти, які бажають розвивати національну риторичну культуру.

За проведеним аналізом електронних ресурсів у галузі риторики для формування риторичної культури майбутнього фахівця найбільш ефективним, на думку студентів та експертів у галузі риторики, є використання відео-контенту, а саме, промов видатних ораторів минулого і сучасності, та використання аудіо-контенту.

Перспективною вважаємо розробку та використання в освітньому процесі спеціалізованих інтернет-ресурсів, які сприятимуть формуванню риторичної культури українських фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А.Й. Капська, “Педагогіка живого слова : навч.-метод.посібник”. Київ: ІЗМН, 1997.
2. Ю. В. Рождественский, “Теория риторики”. М.: Добросвет, 1997.
3. О. М. Семенов, “Мовна особистість учителя в соціокультурній парадигмі ХХІ століття”, *Професійна освіта: педагогіка і психологія: Польсько-український щорічник*. № 9 (15), с. 323-332, 2007.
4. Н. М. Тарасевич, та О. І. Мирошник, “Педагогічна майстерність у вимірах суб'єктного підходу до професійної діяльності вчителя”, *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Педагогічні науки. Вип. 1.36, с. 43-47, 2012.
5. І. А. Зязюн, *Педагогічна майстерність як технологія педагогічної дії*, *Науковий вісник Миколаївського державного університету* (Педагогічні науки). №1 (23), с. 8-14, 2008.
6. І. С. Гамрецький, “Формування культури публіцистичного мовлення в учнів загальноосвітньої школи”, дис. канд. пед. наук, Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 2000.
7. Г. М. Сагач, “Риторика. Підручник”. Київ: Ін Юре, 2000.
8. Е. А. Юнина, “Педагогическая риторика: Учебное пособие”. Пермь: Изд-во ПОИПКРО, 1995.
9. Л. І. Мацько, та О. М. Мацько, “Риторика: навч. посібник”. Київ: Вища школа, 2006.
10. В. И. Аннушкин, “Риторика. Вводный курс: учеб. пособие”. Москва: ФЛИНТА, 2016.
11. С. Д. Абрамович, та М. Ю. Чікарькова, “Риторика: навч. посібник”. Львів: Світ, 2001.
12. Н. Б. Голуб, “Риторична освіта сучасного вчителя”. *Зб. наук. праць Бердянського держ. пед. ун-ту*. №4, с. 197-203, 2009.
13. Я. В. Білоусова, “Формування риторичної культури студентів гуманітарних факультетів у навчально-виховному процесі”, дис. канд. пед. наук, Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ, 2004.
14. О. Б. Залюбівська, “Педагогічні умови формування риторичної культури майбутніх викладачів технічних університетів та їх реалізація”. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. № 6, с. 101-106, 2016.
15. В. В. Тарасова, “Риторична культура як складова професійно-комунікативної компетенції майбутніх корекційних педагогів”. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 34, с. 341-347, 2014.
16. В. В. Герман, “Риторична культура вчителя в академічному просторі: навчальний посібник”. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018.
17. I. Strecker, & S. Tyler, “Culture & rhetoric”. NY: BerghahnBooks, 2009.
18. R. Wess, “Kenneth Burke, rhetoric, subjectivity, postmodernism”, *Literature, culture, theory*. No 18, 1996.
19. О. Е. Коневщинська, “Розвиток медіаосвіти і медіакультури в умовах сучасного інформаційного суспільства”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, Т. 54, № 4, с. 32-41, 2016.
20. В. В. Олійник, І. М. Андрощук, І. І. Остапівська, П. С. Олешко, та Д. А. Пріма, “Формування інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, Т. 75, №1, с. 212-224, 2020.
21. Т. И. Осина, “Методика использования видеозаписи на уроках риторики”, дис. канд пед. наук, Московский педагогический гос. университет, Москва, 2005.
22. В. І. Будянський, та Д. В. Будянський, “Риторика – мистецтво красномовства. Навчальний посібник”. Суми: ПВКП «Корпункт», 2012.
23. Міністерство освіти і науки України. *Наказ № 749 від 29 травня 2019 року, Положення про електронні освітні ресурси*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0666-19>.
24. О. А. Щербакова, “Підвищення ефективності викладання риторикознавчих дисциплін у вищій школі України на засадах компетентнісного підходу”, у *Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції*, Г. В. Онкович, Ред., Київ: НАПН України, 2014, с. 221-257.
25. О. В. Застело, “Аналіз методів визначення узгодженості думки групи експертів під час оцінювання рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності слухачів”, *Комп'ютер у школі та сім'ї*, №8, с.18-22, 2015.

Матеріал надійшов до редакції __.12.2020 р.

ТИПОЛОГИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСОВ В ФОРМИРОВАНИИ РИТОРИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СПЕЦИАЛИСТА

Будянский Дмитрий Васильевич

кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры изобразительного искусства, музыковедения и культурологии

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка, г. Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-5699-6359

budianskiy1977@ukr.net

Друшляк Марина Григорьевна

кандидат физико-математических наук, доцент, доцент кафедры математики

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка, г. Суми, Україна

ORCID ID 000-0002-9648-2248

marydru@fizmatsspu.sumy.ua

Семенихина Елена Владимировна

доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой информатики

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка, г. Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-3896-8151

e.semenikhina@fizmatsspu.sumy.ua

Харченко Инна Ивановна

кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры государственно-правовых дисциплин и краеведения

Сумський національний аграрний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000 0001 8190 4607

kharchenko-inna@ukr.net

Чашечникова Ольга Серафимівна

доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой математики

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка, г. Суми, Україна

ORCID ID 0000-0003-1101-5534

chash-olga-s@ukr.net

Аннотация. В статье на основе толкования категории «риторическая культура» как интегративной личностной характеристики, которая включает в себя глубокие знания истории, теории и методики ораторского искусства (этапы подготовки речи, риторические тропы и фигуры, приемы активизации внимания аудитории и т.д.), интеллектуальные, речевые, этические, эстетические и артистическо-исполнительские качества, которые выражаются в форме оригинального продукта мыслительно-речевой деятельности охарактеризовано типологию электронных ресурсов в формировании риторической культуры учителя: видео контент (речи выдающихся ораторов прошлого и современности, фрагменты кинофильмов, театральных спектаклей, телевизионных программ, выступления мастеров художественного слова, лекции отечественных и зарубежных преподавателей, доклады известных ученых, фрагменты уроков и воспитательных мероприятий), аудио контент (подкасты, аудиокниги), курсы по риторике на образовательных платформах (UDEMY, EDUGET, TED), специализированные ресурсы по риторике, специализированное программное обеспечение в области риторики (Тренер Оратора, Ummo, Public Speaking, Черная риторика, Говорилло), социальные сообщества для on-line коммуникации (Facebook, Instagram, Telegram). Коротко описано характеристики каждого типа и приведены соответствующие примеры с интернет-ссылками на типичный интернет-контент. По проведенному анализу электронных ресурсов в области риторики для формирования риторической культуры специалиста наиболее эффективными, по мнению экспертов (специалистов в области ораторского искусства), является использование видео-контента, а именно, речи выдающихся ораторов прошлого и современности, использование аудио-контента и использование специализированного программного обеспечения, что подтверждается коэффициентом конкордации Кендалла (0,87) и критерием хи-квадрат оценки достоверности результата $\chi = 26,85$, что для уровня значимости 0,05 подтверждает достоверность выводов экспертной группы.

Ключевые слова: риторическая культура; электронные ресурсы; электронные образовательные ресурсы; специализированное ПО в области риторики; формирования риторической культуры, информационные технологии; профессиональная подготовка.

ELECTRONIC RESOURCES TYPOLOGY IN THE FORMATION OF SPECIALIST'S RHETORIC CULTURE

Dmytro V. Budianskyi

PhD (Pedagogical Sciences), Docent, Associate Professor of the Department of Fine Arts, Musicology and Culturology

Makarenko Sumy State Pedagogical University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-5699-6359

budianskiy1977@ukr.net

Marina G. Drushlyak

PhD (Physical and Mathematical Sciences), Docent, Associate Professor of the Department of Mathematics

Makarenko Sumy State Pedagogical University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-9648-2248

marydru@fizmatsspu.sumy.ua

Olena V. Semenikhina

Dr.hab. in Pedagogics, Professor, Chair of the Department of Computer Science

Makarenko Sumy State Pedagogical University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-3896-8151

e.semenikhina@fizmatsspu.sumy.ua

Inna I. Kharchenko

PhD (Phylological Sciences), Docent, Associate Professor of the Department of State and Legal Disciplines and Ukrainian Studies

Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000 0001 8190 4607

kharchenko-inna@ukr.net

Olga S. Chashechnikova

Dr.hab. in Pedagogics, Professor, Chair of the Department of Mathematics

Makarenko Sumy State Pedagogical University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-1101-5534

chash-olga-s@ukr.net

Abstract. The interpretation of the category "rhetorical culture" as an integrative personality characteristic, which includes knowledge of history, theory and methods of public speaking (stages of speech preparation, rhetorical paths and figures, methods of activating audience attention, etc.), intellectual, speech, ethical, esthetic and artistic-performing qualities, which are expressed in the form of an original product of mental-speech activity, is given in the article. The typology of electronic resources in the teacher's rhetorical culture formation is characterized. Among them video content (speeches of outstanding speakers of the past and present, movies fragments, theater performances, television programs, speeches of masters of the artistic word, lectures by national and foreign teachers, reports of famous scientists, fragments of lessons and educational activities), audio content (podcasts, audiobooks), rhetoric courses on educational platforms (UDEMY, EDUGET, TED), specialized resources on rhetoric, specialized software in the field of rhetoric (Speaker Coach, Umno, Public Speaking, Black Rhetoric, Govorillo), social communities for on-line communication (Facebook, Instagram, Telegram). Descriptive characteristics of each type are briefly provided and relevant examples with Internet links to typical Internet content are given. According to the analysis of electronic resources in the field of rhetoric for the specialist's rhetorical culture formation, the most effective, according to experts (experts in the field of public speaking), are the use of video content, namely speeches of prominent speakers of the past and present, use of audio content software, which is confirmed by the Kendall concordance coefficient (0.87) and the chi-square criterion for estimating the probability of the result $\chi = 26.85$, which at the significance level of 0.05 confirms the probability of the expert group's conclusions.

Keywords: rhetorical culture; electronic resources; electronic educational resources; specialized software in the field of rhetoric; formation of rhetorical culture, information technologies; professional training.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. A. I. Kapska, *"Pedagogy of the living word: textbook"*. Kyiv: IZMN, 1997.
2. Ju. V. Rozhdestvenskij, *"Rhetoric theory"*. M.: Dobrosvet, 1997.
3. O. M. Semenoh, *"The linguistic personality of the teacher in the socio-cultural paradigm of the XXI century"*, *Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia: Polsko-ukrainskyi shchorichnyk*. № 9 (15), pp. 323-332, 2007.
4. N. M. Tarasevych, and O. I. Myroshnyk, "Pedagogical skill in measuring the subjective approach to the professional activity of a teacher", *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho*. Seriya : Pedahohichni nauky. Is. 1.36, pp. 43-47, 2012.
5. I. A. Ziazun, *"Pedagogical skill as a technology of pedagogical action"*, *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu (Pedahohichni nauky)*. No 1 (23), pp. 8-14, 2008.
6. I. S. Hamretskyi, "Formation of the culture of journalistic speech in secondary school students", Ph.D. dissertation, National Pedagogical Drahomanov University, Kyiv, 2000.
7. H. M. Sahach, *"Rhetoric. Textbook"*. Kyiv: In Yure, 2000.
8. E. A. Junina, *"Pedagogical Rhetoric: A Study Guide"*. Perm': Izd-vo POIPKRO, 1995.
9. L. I. Matsko, and O. M. Matsko, *"Rhetoric: textbook. manual"*. Київ: Вища школа, 2006.
10. V. I. Annushkin, *"Rhetoric. Introductory course: textbook"*. Moskva: FLINTA, 2016.
11. S. D. Abramovych, and M. Yu. Chikarkova, *"Rhetoric: textbook"*. Lviv: Svit, 2001.
12. N. B. Holub, "Rhetorical education of a modern teacher". *Zb. nauk. prats Berdianskoho derzh. ped. un-tu*. No 4, pp. 197-203, 2009.
13. Ia. V. Bilousova, "Formation of humanities faculties students' rhetorical culture in the educational process", Ph.D. dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2004.
14. O. B. Zaliubivska, "Pedagogical conditions of formation of rhetorical culture of future teachers of technical universities and their realization". *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*. No 6, pp. 101-106, 2016.
15. V. V. Tarasova, "Rhetorical culture as a component of professional and communicative competence of future correctional teachers". *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. Is. 34, pp. 341-347, 2014.
16. V. V. Herman, *"Rhetorical culture of the teacher in the academic space: a textbook"*. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2018.
17. I. Strecker, & S. Tyler, *"Culture & rhetoric"*. NY: BerghahnBooks, 2009.
18. R. Wess, "Kenneth Burke, rhetoric, subjectivity, postmodernism", *Literature, culture, theory*. No 18, 1996.
19. O. E. Konevshchynska, "Development of media education and media culture under the conditions of modern information society", *Information Technologies and Learning Tools*, V. 54, No 4, pp. 32-41, 2016.
20. V. V. Oliinyk, I. M. Androshchuk, I. I. Ostapiovskaya, P. S. Oleshko, and D. A. Prima, "Information culture development of future primary school teachers by means of information and communication technologies", *Information Technologies and Learning Tools*, V. 75, No 1, pp. 212-224, 2020.
21. T. I. Osina, "Methodology for using video recording in rhetoric lessons", Ph.D. dissertation, Moscow Pedagogical State University, Moscow, 2005.
22. V. I. Budianskyi, and D. V. Budianskyi, *"Rhetoric is the art of eloquence. Tutorial"*. Sumy: PVKP «Korpunkt», 2012.
23. Ministry of Education and Science of Ukraine. *Order 749, May 29, 2019, Regulations on electronic educational resources*. [Online]. Available: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0666-19>.
24. O. A. Shcherbakova, "Improving the effectiveness of teaching rhetorical disciplines in higher education in Ukraine on the basis of a competency-based approach", in *Optimization of the cycle of social sciences and humanities in higher education in Ukraine in the context of European integration*, H. V. Onkovych, Ed., Kyiv: NAPN Ukrainy, 2014, pp. 221-257.
25. O. V. Zastelo, "Analysis of methods for determining the consistency of opinion of a group of experts when assessing the level of formation of foreign language communicative competence of students", *Kompiuter u shkoli ta simi*, No 8, pp.18-22, 2015.